

Limiti NATO-a

Snaga i ograničeno djelovanje Sjevernoatlantskog saveza

NATO je najuspješniji odbrambeni savez u historiji. Međutim od svog osnivanja sastoji se od zemalja sa različitim interesima, pa je njegovih sedamdeset godina postojanja obilježeno kako nesporazumima tako i sporovima, koji ukazuju na njegova ograničenja. Zahvaljujući težnji pronalazađa dodirnih tačaka u zajedničkim interesima i diplomatskoj snazi NATO-a nikada nije došlo do rata između država članica, i nijedan član nije odlučio da napusti Savez.

SPOROV IZMEĐU DRŽAVA ČLANICA

U Sjevernoatlantskom vijeću, kao najvišem organu NATO-a, svaka država ima svog zastupnika. Ovi zastupnici svaku odluku usvajaju jednoglasno. Savez ne može djelovati protiv volje bilo koje države, čak ni u situaciji kada bi bila samo jedna jedina država protiv. Ovo otvara put za zahtjevne pregovore, što može dovesti i do blokiranja zajedničkog djelovanja. Konsensualno odlučivanje onemogućava da se Savez uključi u eventualne konflikte između država članica. U takvim situacijama NATO osigurava jedinstveni forum za konsultacije i diplomatsko rješavanje spora, ali ne može vojno djelovati protiv svog člana. Ovo je jedna od značajnih razlika u odnosu na bivši Varšavski pakt. Usvajanje pojedinih prijedloga, neke od članica mogu usloviti samo ako prvenstveno budu usvojeni njihovi prijedlozi. Svoju saglasnost sa novom odbrambenom strategijom za baltičke države u 2019. godini, Turska je uslovljavala stavljanjem kurdske milicije YPG na spisak terorističkih organizacija. Zbog protivljenja pojedinih evropskih zemalja, na čelu sa Francuskom i Njemačkom, NATO se nije priključio operaciji u Iraku 2003. godine, koja se onda odvijala pod vodstvom SAD-a.

NA RUBU SUKOBA

Zaštita vlastitih interesa ili težnja za prevlašću, je prouzrokovala nekoliko kriza između država članica NATO-a, ali nikada nisu prerasle do otvorenog rata. Već duži niz godina su problematični odnosi između Grčke i Turske. Glavna sporna tačka je Kipar, koji je podijeljen na grčki i turski dio, te pristup Egejskom moru. Za sada je posljednja kriza evidentirana 2020. godine, kada je Turska započela u vodama, na koje polažu pravo i Grčka i Kipar, tražiti mineralne sirovine. U slučaju se brzo uključio NATO a novi način pregovaranja je doveo do deeskalacije. Tokom Suecke krize 1956. godine Francuska i Velika Britanija su uz pomoć Izraela pokušale preuzeti kontrolu nad strateškim Sueckim kanalom. Pod pritiskom Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza ovaj pokušaj je zaustavljen. Gubitak tradicionalnih evropskih sila je potom rezultirao slabljenjem njihovog položaja i prestiža u svijetu. Manje poznati konflikt su tzv. Bakalarski ratovi, odnosno tri bakalarska rata, koji su se vodili između Velike Britanije i Islanda, zbog prava na ribolov i razgraničavanje teritorijalnih voda Islanda u periodu od 1958. do 1976. godine. Dolazilo je do sukoba između Islandске obalne straže i britanskih ribara, te Kraljevske mornarice a bilo je uništeno i nekoliko brodova. Savez je pružio prostor za pregovore, iz kojih je Island izašao kao pobjednik, zbog prijetnje da će napustiti NATO.

SVI ZA JEDNOG, JEDAN ZA SVE?

Sjevernoatlantski savez pruža svojim članovima značajnu slobodu u vezi sa uključivanjem u zajednička djelovanja. Poznata odredba člana 5. Vašingtonskog ugovora, koja je osnovni temelj kolektivne bezbjednosti NATO-a, propisuje, da u slučaju napada na jednog člana Saveza, ugovorna strana „bez odlaganja sama i u saradnji sa ostalim stranama organizuje takvo djelovanje, koje će smatrati nužnim“. Stvar je procjene svake pojedine države u kojoj mjeri će se realizovati podrška Savezu. Shodno navedenom punopravni član NATO-a može biti Island, koji ne disponira klasičnom vojskom, ali se njegov doprinos ogleda u strateškom položaju. Poznata obaveza izdvajanja za odbranu 2% GDP, koja je usvojena 2014. godine na samitu u Velsu, također nije osigurana pravom iznuđivanja. Međutim, ispunjenjem ove obaveze članice deklariraju da svoju odbranu ne prepuštaju saveznicima.

INTEGRITET

Prema odredbi člana 13. svaka država može iz NATO-a istupiti. Do danas se to nije dogodilo, ali strateški važni članovi su ovu mogućnost u nekoliko navrata koristili radi jačanja vlastite pozicije. Posljednji put je ovu zamisao koristio američki predsjednik Donald Tramp. Nesuglasice velikih sila, nastale zbog zahtjeva za značajnijom pozicijom Pariza u NATO-u, kao i radi francuskih nuklearnih ambicija, eskalirale su 1966. godine kada je Francuska izašla iz zajedničke komandne strukture Saveza i vojnici savezničkih država su morali napustiti njenu teritoriju, pa je došlo do premještanja sjedišta Saveza i komande. Međutim, Francuska je i dalje ostala u Savezu i sudjelovala je u kolektivnoj bezbjednosti, kao i u odlučivanju na političkom nivou, a 2009. godine se vratila u integrisanu vojnu strukturu NATO-a, sa iznimkom Grupe za nuklearno planiranje. U periodu vlade vojne hunte, odnosno od 1974. do 1980. godine komandnu strukturu napustila je i Grčka.

Kampanja: Da li vam je pozNATO?

Limiti NATO-a

Snaga i ograničeno djelovanje Sjevernoatlantskog saveza

ANTIDEMOKRATSKI REŽIMI

U preambuli Vašingtonskog ugovora je navedeno, da članovi NATO-a „su odlučni da brane slobodu (...) svojih naroda, koja je zasnovana na principima demokratije, slobode pojedinca i pravnog poretka“. Uprkos navedenom, jedan od članova osnivača je bio Portugal, gdje je u to vrijeme vladao autoritativni katolički konzervativni režim Estado Novo. Portugal je zbog svog geografskog položaja (posebno zbog svojih ostrva u Atlantiku) imao veoma važnu ulogu. Njegovo dugotrajno savezništvo sa Velikom Britanijom je također doprinjelo njegovom ulasku u Savez. Osnivački ugovor također onemogućava da se član isključi, pa nakon što je došlo do promjena režima u Grčkoj i u Turskoj, gdje su vladu preuzele vojne hunte, NATO se nije mogao svojim djelovanjem uključiti u unutrašnje stvari članica.

OPERACIJE IZVAN VLASTITE TERITORIJE

Kao odbrambeni Savez NATO ima u Vašingtonskom ugovoru jasno definisanu teritoriju na koju se odnosi. Primarno se radi o teritoriju država članica, kao i o teritoriju Atlantskog okeana, sjeverno od tropika Raka. Ugovor nije obavezivao kolonije, a ni danas se ne odnosi na npr. oružane snage u Pacifiku ili američke jedinice u Japanu. Uprkos navedenom, od devedesetih godina NATO provodi tzv. operacije „out-of-area“, tj. izvan svoje teritorije. Sa ovim operacijama NATO teži da prevaziđe bezbjednosne krize kod svih svojih članica, ali i pored toga dolazi do kontroverzi. Pri tome, pravni mandat im omogućava ili rezolucija UN- a ili dogovor sa državom na čiji teritorij su poslani saveznički vojnici.

INTEROPERABILNOST NAORUŽAVANJA

Ukoliko armije država članica ne bi znale zajedno obavljati operacije, Savez ne bi mogao imati snagu odvracanja. Zbog navedenog su važne zajedničke vježbe i od interesa je imati što jedinstvenije naoružanje, počevši od aviona, tenkova, do univerzalnih kalibara municije. Međutim, zbog osjetljivih sistema to može značiti nužnost nabavljanja od proizvođača Saveza, kako ne bi došlo do kompromitacije cjelokupne odbrane Saveza. S problemima su se tako susretali avioni JAS-39 Gripen od švedskog Saaba, koji su naknadno morali biti opremljeni za tajnu komunikaciju sa drugim sistemima savezničke protivavionske odbrane. Dok je to bilo moguće u slučaju švedskih ili izraelskih produkta, Savez je odbio da u zajednički sistem protivavionske odbrane uključi ruski protivavionski sistem S-400, koji je nabavila Turska. Savez nije mogao istoj narediti da nabavi kompatibilni sistem, ali SAD su nakon toga odbile da Turskoj isporuče borbene avione F-35.

Linkovi korišteni u kreiranju teksta:

Maurice Vaisse, Clémence Sebagance (2009): *France and NATO: An History*, Cairn.info – Politique étrangère. On-line: <https://www.cairn.info/revue-politique-etrangere-2009-5-page-139.htm>

Rui Lopes (2016): *Accommodating and Confronting the Portuguese Dictatorship within NATO 1970–4*, *The International History Review*, 38:3, 505-526

Effie G. H. Pedaliu (2011): *"A Discordant Note": NATO and the Greek Junta, 1967–1974*, *Diplomacy & Statecraft*, 22:1, 101-120

Turkey's new S-400 proposal offers olive branch to US On-line: <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/10/turkeyproposes-mod-el-to-resolve-s-400-dispute-with-us>

Lenka Filipková et al. *NATO and Liberal Interventionism: Don't Back Off*. *Asociace pro mezinárodní otázky*, 2013 [cit. 16.12.2021]. Dostupno: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-pp-2013-02.pdf>

NATO. *Iceland and NATO* [online]. [cit. 16.12.2021] Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162083.htm

Natoaktual.cz. *Kako NATO funkcioniše: O procesima odlučivanja Saveza* [online]. [cit. 16.12.2021].

Dostupno: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/Iprincipynato>

Biblioteka citat: natoaktual.cz (2021): *Ograničenja NATO: granice funkcionisanja Sjevernoatlantskog saveza*. Factbox natoaktual.cz. 1 izdanje, decembar 2021.

Objavljivanje ovog teksta omogućeno je podrškom Ministarstva vanjskih poslova Republike Češke.
Tekst odražava stav njegovog autora, a ne nužno i stav Republike Češke.

Tekst je preuzet i preveden sa sajta [natoaktual.cz](https://www.natoaktual.cz).
Nova ideja RS 2030 je adaptirala i/ili dodala dijelove teksta koji se odnose na BiH.